

EGYSZER VOLT, HOL NEM VOLT... „AFRIKA FELEMELKEDÉSÉNEK” TÖRTÉNETE

ÍRTA: IAN TAYLOR

FORDÍTOTTA: BÁNÁTI ÁRON

Alig múlik el úgy hét, hogy ne jelenne meg egy újságcikk, adnának ki egy hivatalos jelentést, vagy ne rendeznének olyan konferenciát, ahol a kontinenst és növekedési mutatóit az egekbe magasztalnák. Első ránézésre, a nyugati országok stagnáló vagy alig növekedő gazdaságaival összevetve Afrika növekedése valóban egészségesnek tűnik, azonban ha tovább lépünk a növekedési mutatókon, hamar rájövünk, hogy a különböző gazdasági folyamatok csak súlyosbították Afrika kiszolgáltatottságát a világgazdaságban.

„A gyarmati örökség eredményeként napjaink afrikai gazdasági külkereskedelmüket tekintve túlzott mértékben függnek a nyersanyagok exportálásától és a késztermékek importjától”.¹ Jóllehet, az előbbi megállapítás közel negyven évvel ezelőtt íródott, ennek ellenére a mai napig nem sikerült eltávolodni ettől a miliőtől, ami a legtöbb posztkoloniális afrikai állam számára a gazdaság átalakításának kudarcát jelenti.

Az elsődleges nyersanyagok 1995 és 2009 közötti teljes exporton belüli részesezését vizsgálva kiderül, hogy arányuk meredeken emelkedett. A UNDP szerint ezen időszak alatt „Afrika – mint a nyersanyagok exportálásának leginkább kiszolgáltatót régió – még inkább nyersanyagfüggő lett (az elsődleges nyersanyagok aránya az 1995-ös 72%-ról 2009-re 81%-ra nőtt)”.² Más szóval, a külföldi piacoktól való függés a GDP-hez viszonyított export arányában mérve megduplázódott, az 1995-ös 26%-ról 2007-re 51%-ra nőtt.³

Érdeemes megfigyelni az afrikai gazdaságok struktúrája és felszíne között rejlő különbségeket is. Míg a felszínt leginkább a GDP adatok, az ipar, az árak, adósság-szintek, kereskedelem stb. jellemzi, addig „a strukturális tulajdonságok kevésbé látványosak, ám annál meghatározóbbak; Afrika változó helyét mutatják a tényleges nemzetközi munkamegosztásban”.⁴ Mindezidáig semmilyen jel sem utal Afrika gazdasági szerkezetének fejlődésére, vagy akár csak arra, hogy a kontinens a strukturális átalakulás kezdeti szakaszába lépett volna.

Az Afrikából származó export a tradicionális és nem tradicionális kereskedelmi partnerek irányába is egyértelmű és folyamatos mintát mutat az áruszerkezet tekintetében; összhangban Afrika ricardói értelemben⁵ vett komparatív előnyével, melyet az ásványi anyagok kitermelése jellemez. Bármilyen terv, mely ezen az előnyön

alapszik végső soron szüklátóköri az áruk jövőbeni várható ára miatt. A Világbank előrejelzése szerint ugyanis a tölgyfa kivételével az összes termék ára zuhanni fog az elkövetkező tíz évben.⁶

Afrikában jelenleg kevés jele van a társadalmi átalakulásnak, az ipar leépülésének viszont annál több. Az Afrikában alkalmazott kormányzati és növekedési modellek jellemzően a piaci-alapú szereplők profitszerzését és tőke felhalmozását könnyítik meg, a termelékenységet fokozó körülményeket viszont általában figyelmen kívül hagyják. A jelenlegi növekedési modellek leegyszerűsítően, pusztán az államok GDP-jének növelésén alapulnak.⁷ Annak azonban, hogy ezeket a növekedési ütemeket hosszú távon milyen módon érik el, kevés vagy semekkora figyelmet sem szentelnek. Az ásványi anyagok bányászata természetéből fakadóan nem megújuló, és a jelenlegi, kiszolgáltatott kapcsolatrendszer következtében az afrikai ásványvagyon exponenciális mértékben vonja ki a kontinensről egy sor – folyamatosan bővülő – gazdasági szereplő. Miközben mindezt Afrika nyereségeként könyvelik el, addig valójában „a kontinens bruttó nemzeti össztermékének 6%-át veszíti el minden évben a nagybetűs nyersanyag-átoknak köszönhetően”.⁸ „A GDP az ilyen exportokkal kizárólag pozitív

■ **„Afrikában jelenleg kevés jele van a társadalmi átalakulásnak, az ipar leépülésének viszont annál több.”**

< *A The Economist borítója, 2011 decemberében...*

és a Time borítója, 2012
novemberében. >

folyamatként számol (bevételként), az ország természeti kincseire vonatkozó kiadás nélkül⁹, annak ellenére, hogy „a természeti tőkében” valós mértékű csökkenés következik be, mivel az ásványi anyagok és a kőolaj nem-megújuló erőforrások is örökre elvesznek.”¹⁰ 2006-ban maga a Világbank ajánlotta, hogy a kitermelt nem-megújuló erőforrások értékét vonják le a bevételekből, hiszen így kaphatjuk meg a kereskedelemről származó haszon valódi értékét. Ha így teszünk, akkor bármiféle elmélet, mely Afrika felemelkedését propagálja, azonnal összeomlik.

A jelenlegi növekedési modell támogatása nem csak abban bizonyult sikertelenségnek, hogy fenntartható módon segítse elő a fejlődést, de az egyenlőség, a környezet és Afrika globális politikában és gazdaságban elfoglalt függő helyzetén is rontott. Még az Africa Progress Panel (APP) – mely változatlanul idealista, ha Afrika értékeléséről van szó – is beismeri, hogy:

Egy évtizednyi folyamatos növekedés után az afrikaiak közel fele még mindig kevesebb, mint 1,25 dollárból él naponta. A vagyoni különbségek növekvő mértékben válnak láthatóvá. A „lecsöpögő” növekedés elméletének jelenlegi rendszere túl sok embert hagy nyomorban, túl sok gyereket éhezésben és túl sok fiatal munkát nélkül. A kormányzatok növekvő bevételeik ellenére képtelenek a leginkább marginalizálódott polgárai számára lehetőséget biz-

tosítani a felzárkózásra. Az egészséghez, oktatáshoz, ivóvízhez és higiéniahoz egyenlőtlen a hozzáférés. A kisbirtokos mezőgazdaság nem járul hozzá a növekedési hullámhoz, ezáltal pedig a vidéki lakosság a nyomor és kiszolgáltatottság csapdájában ragad”.¹¹

Mindez kéz a kézben járt azzal, hogy a kontinens gazdaságaiban elmaradt a komolyabb szerkezetváltás – az összefüggés pedig valóban kézenfekvő. Röviden, az agyonmagasztalt új keletű gazdasági növekedés Afrikában – melyen az „Afrika felemelkedése” narratíva is alapul – a nyersanyagokkal való kereskedelemnek és nem a valódi termelésnek köszönhető. A jelenlegi kereskedelemről származó gazdasági előny az Afrikán kívüli felhalmozódási központoknak köszönhető. Ennek következtében Afrika szerepe az olcsó nyersanyagok forrásaként testesül meg, ahonnan a nyersanyagokat külső gazdaságokba exportálják. Ezekben az országokban az Afrikából származó nyersanyagok már a helyi gazdaságot gyarapítják azáltal, hogy magasabb hozzáadott értékkel rendelkező javakat állítanak elő belőlük. Ebben a kontextusban „Afrika felemelkedésének” története tényleg csupán egy történet marad. ☼

▲ Varroda Mvuti faluban, Tanzánia, 2011 - Kalmár Lajos

Jegyzetek

- 1 Harris, D. (1975): The Political Economy of Africa: Underdevelopment or Revolution. In: Harris, D. (ed.): *The Political Economy of Africa*. New York: Schenkman. p. 12.
- 2 UNDP (2011): *Towards Human Resilience: Sustaining MDG Progress in an Age of Economic Uncertainty*. New York: UNDP, p. 60.
- 3 Demebele, D. (2012): Africa's Developmental Impasse: Some Perspectives and Recommendations. *Africa Development*, Vol. 37, No. 4, p. 183.
- 4 Shaw, T. (1985): *Towards a Political Economy for Africa: The Dialectics of Dependence*. London: Macmillan, p. 63.
- 5 A ricardói modellben az országok olyan termékeket exportálnak, amelyeket viszonylag hatékonyabban tudnak előállítani és azokat a termékeket importálják, amelyeket viszonylag kisebb hatékonysággal képesek gyártani.
- 6 World Bank (2013): *Commodity Markets Outlook*. Washington DC: World Bank.
- 7 Hamilton, C. (2003): *Growth Fetish*. London: Allen and Unwin.
- 8 Bond, P. (2014): "Africa Rising"? Afro-Optimism and Uncivil Society in an Era of Economic Volatility. In: Obadare, E. (ed.): *The Handbook of Civil Society in Africa*. Heidelberg: Springer, p. 237.
- 9 Bond, P. (2011): Africa's "Recovery": Economic Growth, Governance and Social Protest. *Africa Insight*, Vol. 41, No. 3, p. 39.
- 10 Bond, 2014, p. 237.
- 11 Africa Progress Panel (2012): *Africa Progress Report 2012: Jobs, Justice and Equity: Seizing Opportunities in Times of Global Change*. Geneva: Africa Progress Panel Foundation, p. 8.

English Abstract

Once Upon a Time... The Story of "Africa Rising"

Not only has the current model of growth promotion so far been unsuccessful in generating sustainable developmental outcomes, it has made things worse regarding issues such as equality, the environment and Africa's dependent status within the global political economy. The much-vaunted recent economic growth in Africa, which is what the "Africa Rising" narrative is fundamentally predicated upon, is based on trade in resources, not production. The economic advantages of current trade accrue to the accumulation centres outside of Africa. The result is that the role of Africa is being reified as a source of cheap raw materials, exported to feed external economies and/or processed up the value chain into finished products. In this context, the story of "Africa Rising" is just that, a story

A szerzőről

Egyetemi tanár,
University of St. Andrews
Nemzetközi Kapcsolatok Intézete
Skócia, Egyesült Királyság

About the Author

Professor, University of St. Andrews
School of International Relations
Scotland, UK

ict@st-andrews.ac.uk